

Turistlərə qucaq açan tarixi və səfalı Qubamız

Təkrarsız gözəlliyi ilə insanları heyran edən Odlar diyarımızın hər daşında, hər qayasında bir tarix yaşayır. Xalqımızın çoxəsrlik tarixi. Bu tarixin hər sətri əsrlərdən olan soraqları bizlərə verərək min illərin yaşatılarını daşlaşmış yaddaşlarda yenidən yaşadır. Nələrə sahib deyil, bu torpaq. Vüqarından, mücadiləsindən tutmuş zəngin tarixi, ədəbiyyatı, incəsənəti və bu sənəti yaradan və yaşadan sənətkarları, iqlimi, florası, faunası daha nələri, nələri var. Hər bir gözəllik bu torpaqda sərgilənir.

Azərbaycanın misilsiz gözəlliklər diyarı, zəngin təbiət muzeyi kimi tanınması da əlbəttə ki, ilin bütün fəsillərində zirvəsinin qarlı örtülü, zəngin və nadir ovalıqları, təkrarolunmaz gözəlliyə malik gölləri, çayları, bulaqları olması ilə səciyyəvidir. Deyirlər ki, dünyanın möcüzəli məkanının yeraltısı tükənməz xəzinə, yerüstü isə canlı muzeydir. Yer üzündəki 11 iqlim növünün 9-u əgər Azərbaycanadırsa, demək bu məkanın dəyəri heç nə ilə ölçüyə gələ bilməz. Əfsanəvi İpək Yolu üzərində yerləşən

qurulması turizmin inkişafı deməkdir. Rustov-Xanəqah-Girdəh, Rustov-Növdün-Şuduq, Rustov-Məcgə xacə, Rustov-Baxçalı-Yekdar avtomobil yolunun istifadəyə verilməsi yeni turizm istiqamətinin açılmasına səbəb olmuşdur. Əlbəttə ki, Qubaya gələn qonaqlar ilk növbədə dağların qonundakı Xinalıq kəndinə Allahın möcüzəsi kimi qələmə verilən bu diyara getməyi arzulayırlar. Axı bu unikal yaşayış məskəninin dünyada analoqu yoxdur. Xinalığı açıq səma altında muzeyə də bənzədirlər. Rayon

Azərbaycan bütün zamanlarda hər bir qonağa açıq ölkə olub. Gözəl mənzərələri ilə tanınan Odlar yurdu qədim və müasirliyi ilə seçilən bir məkan kimi yer üzündə tanınır. Ölkəmizin hər bir diyarı əsrarəngiz gözəlliyi ilə seçilir. Hər bir bölgənin özünəməxsusluğu, cazibəliyi var. Elə Böyük Qafqazın Şahdağının şimal-şərq yamaclarında, Qudyalçayın sahilində yerləşən Quba kimi. Əbəs deyil ki, bu rayon turistlərin ən sevimli yerlərindən birinə çevrilib. Mətbəxi, ənənəvi yaşayış tərzinə sadıqlığı, ailə dəyərləri, koloriti və əsl Şərq mühiti ilə fərqlənən Quba turizm potensialı ilə fərqli və zəngindir. Qubaya gələn turistlər rayonun tarix və mədəniyyət abidələrinə biganə qala bilmirlər. Əlbəttə ki, son illər ölkəmizin hər bir yerində olduğu kimi, Quba rayonunda da yaradılmış infrastruktur turizmin inkişafına təkan vermişdir. Kənd yollarının yenidən

mərkəzindən 58 kilometr məsafədə, dəniz səviyyəsindən 2300 metr yüksəklikdə yerləşən bu kənd - özünəməxsusluğu ilə marağa səbəb olur. Hündürlüyü 75-80 metrə çatan ezəmətli "Afurca şələəsi" nə də üz tutanların sayı çoxdur. Şələəni görmək istəyənlər məşhur "Təngə dərəsi"ndən də keçməli olurlar. Xinalıq kəndində Qudyalçay üzərindəki Tağlı körpü, eləcə də Avropanın ən uca dağ kəndi sayılan IX əsrə aid Ateşpərestlər məbədi mühafizə olunur.

GÜNÜMÜZƏ QƏDƏR DƏYİŞMƏZ OLARAQ QALAN XINALIQ DİLİ

Xinalıq qoruq elan edildiyi üçün burada yeni binaların tikintisi qadağandır. Bu gün Xinalığa çoxlu turist gəlir. Əcnəbiləri daha çox maraqlandıran Xinalıq dilidir. Yerli adət və ənənələri qoruyan Xinalıq camaatının danışdığı dil heç bir dil ailəsinə mənsub

deyil.

Hər il yenidən bura gələn almanlar, hollandlar, fransızlar, amerikalılar Xinalıq dilini öyrənməyə cəhd edirlər. Rəvayətlərə görə xinalıqlılar Nuh peyğəmbərin danışdığı dildə danışırlar. Xinalıqlılar özləri də bunu inkar etmir. Bir neçə alim-dilşünas Xinalıq dilinin tədqiqi ilə məşğul olmuş, Xinalıq dili haqqında bir neçə elmi kitab nəşr olunub. Xinalıq dilinin hansı dil qrupuna aid edilməsi barəsində illər boyu mübahisələr gedib. Mənbələrdə qeyd olunduğu kimi, əslində Xinalıq dili haqqında olan dastan və ya miflər bizə heç də yanlış informasiya vermir. Bir neçə alim-dilşünas Xinalıq dilinin tədqiqi ilə məşğul olmuşdur. Xinalıq dili haqqında bir neçə elmi kitab nəşr olunub. Xinalıq dilinin hansı dil qrupuna aid edilməsi barəsində illər boyu mübahisələr gedib. Xinalıq dilinin ən tədqiqatçı tədqiqatçısı Yunus Dəşəriyev sayılır. Belə ki, o, 1950-54 illərinin yay aylarında Xinalıqda böyük tədqiqatlar keçirib və 1959-cu ildə "Xinalıq dilinin qrammatikası" kitabını dərc edib. Yunus Dəşəriyevin yazdığına görə, eramızdan əvvəl 3-cü minillikdə Qafqazda tək qədim dil mövcud idi.

Sonradan dillər bölünməyə başladı, amma xinalıq dili günümüzdə qədər dəyişməz olaraq qaldı. Xinalıq dili mürəkkəb morfoloji struktura malikdir. 1972-ci ildə "Xinalıq dilinin qrammatikasının fraqmentləri" kitabı nəşr olunub.

ZƏNGİN TƏBİƏT ABİDƏLƏRİ

Turistlərin Qubadakı təbiət abidələrinə də marağı böyükdür. Rayon ərazisində 60-dan çox təbiət abidəsi mövcuddur. "Xan bulağı", "Ağacda ev", "Ateşgah", "Cəfər

dərəsi", "Minarə", "Xaşı istisuyu", "Sona bulağı" kimi təbiət abidələrinə marağ çoxdur. Memarlıq abidələrindən Ağbil türbələri, Alpan kəndində Subaba türbəsi, Birinci Nügedi kəndində məscid və minarə, Hacı Cəfər və Cümə məscidləri, Gumbəzli hamam vardır. Bundan başqa Rustov kəndində "Ələmu" adlı qala və tarixi məsciddə yerləşir. Bu abidələr sırasında XIX əsrə aid Səkinəxanım məscididir. XIX əsrə aid bu məscidin spesifik xüsusiyyəti qadın adı daşmasıdır. Məscid öz monumentallığı ilə insanları heyretə gətirir. Doqquz günbəzli məscid binasının hündürlüyü 27 metrdir. O, qırmızı kərpicdən tikilib və tilli silindri xatırladır. Sovet dövründə burada anbar və tikis sexi yerləşib. Azərbaycan müstəqilliyini əldə etdikdən sonra məscid bərpa edilib və yenidən dini ibadətqah kimi istifadəyə verilib.

ŞİMAL-ŞƏRQİ AZƏRBAYCANDA ƏN QƏDİM DİNİ MƏRKƏZLƏRDƏN BİRİ – CÜMƏ MƏSCİDİ

Qubada zəngin memarlıq üslubuna malik olan ən qədim məscidlərdən biri olan Cümə məscidi 1802-ci ildə Qazi Nəsrullah əfəndinin oğlu Qazi İsmayıl əfəndinin maddi yardımı ilə tikilib. Binanın tikilişi 1792-ci ildə başlanmış və müəyyən fasilələrlə 10 ilə başa çatdırılıb. Bu məscid təkə Qubada deyil, ölkənin bütün şimal-şərq bölgəsində ən qədim dini mərkəzlərdən biri olub. Bu məscid təkə Qubada deyil, şimal-şərq Azərbaycanında ən qədim dini mərkəzlərdən biri olmuşdur. Məscid və onun nəzdində olan mədrəsə 1924-cü ilədək fəaliyyət göstərmiş, qırmızı imperiya dövründə onun fəaliyyəti qadağan edilmişdir. 1933-cü ildə mədrəsə, minarə, sonralar isə digər tikililər dağıdılıb. Məscidin dağıdılacağı bilinən rayon əhalisi, gecə ilə dəyirman daşlarını və çuvalarla buğdalarını gətirib məscidi dəyirmanə çevirib ki, onu dağıdılmaqdan xilas etsinlər. Bir müddətdən sonra bura anbar kimi istifadə olunub. Daha sonra isə burada xalça muzeyi fəaliyyət göstərmiş. Azərbaycan müstəqillik yoluna qədəm qoyduqdan sonra məscid yenidən dindarların istifadəsinə verilib və dini qurum kimi ədliyyə nazirliyində qeydiyyata alınmışdır.

QUBADA AVANQARD VƏ MODERN MEMARLIQ ÜSLUBLARI

Azərbaycanın bütün bölgələri kimi, bu gün Quba da müasirləşib. Burada müasir istirahət mərkəzləri, otellər inşa olunub və bəziləri bərpa, təmir edilib. Qudyalçayın sahilində inşa olunmuş "Rixos Quba

Azərbaycan" oteli maraqlı memarlıq üslubunda tikilibdir. Avangard və modern memarlıq üslublarının sintezi əsasında inşa edilən binanın interyerinin tərtibatında xaricdə hazırlanan mebel və aksesuarlardan istifadə olunub. Turistlərin Heydər Əliyev Beynəlxalq Aeroportundan "Rixos Quba Azərbaycan" oteline çatdırılması üçün özəl VIP servis və helikopter xidməti göstərilir. Dünya standartlarına cavab verən mərkəzlərdən biri Quba Olimpiya Kompleksidir ki, burada müasir səviyyəli idman zalları inşa edilib. Böyük futbol, mini futbol, basketbol, voleybol, tennis, üzgüçülük meydançaları da var. Kompleksdə qonaqlara Avropa standartlarına cavab verən şəkildə xidmət olunur. "Nazlı bulaq" istirahət mərkəzi, "Məst Dərgah" istirahət mərkəzi, "Bərpa SPA" Mərkəzi, "Oskar" oteli və digər mərkəzlər müasir standartlara cavab verir.

Ardı Səh. 12

Turistlərə qucaq açan tarixi və səfalı Qubamız

Əvvəli-Səh-11

COXMİLLƏTLİ, AZSAYLI XALQLARIN YAŞADIĞI QƏDİM MƏKAN

Qubada həmçinin dünya yəhudilərinin ən böyük icmalarından birinin yaşadığı məşhur Qırmızı Qəsəbə yerləşir. Qeyd edək ki, ümumiyyətlə, Quba çoxmillətli rayondur, burada 20-dən artıq azsaylı xalq yaşayır. Onların 79 faizini azərbaycanlılar, 9 faizini tatarlar, 6 faizini ləzgilər, 1,8 faizini yəhudilər, 1,4 faizini türklər, 1,4 faizini xınalıqlılar və 1,2 faizini digər xalqların nümayəndələri təşkil edir. Qubadakı Qırmızı Qəsəbədə çayın bir sahilində sinaqoqlar, o biri sahilində məscidlər fəaliyyət göstərir. Bu fakt Azərbaycanda multikulturalizm və tolerantlıq ənənələrinin mövcudluğunun sübutudur.

Bu kəndin sakinləri əsasən ticarətlə məşğul olurlar. Kəndin əhalisi öz dili ilə ayrıca etnoqrafik qrup təşkil edir. Şəhərin kənarında, Qudyalçayın sağ sahilində yerləşən bu qəsəbənin yəhudi sakinləri özlərini "cuqur" adlandırırlar. Onlara, həmçinin dağ yəhudiləri deyilir. Qəsəbədə 13 sinaqoq var, lakin indi onların ikisi fəaliyyət göstərir. Yəhudilərin köçürülməsi zamanı burada 360 ev, 1200-1500 sakin vardı. Bu gün isə Qırmızı Qəsəbədə təxminən 4-5 min yəhudi yaşayır.

Quba yəhudiləri bu əraziyə köçürülmələrinə görə Hüseyinli xana və Fətəli xana borcludurlar. Mənbələrdə qeyd olunur ki, yəhudilərin buraya köçü Nadir şahın hakimiyyəti dövründə (1736-1747) baş verib. Qubanın fəthindən sonra Nadir şahla birgə gələn yəhudilər Qələdüz və Küpçal kəndləri arasındakı ərazidə yerləşdirilib. Yəhudi ağsaqqalları icmanın təhlükəsizliyini təmin etmək xahişi ilə Hüseyinli xanın sarayına (xanın yay sarayı indi "Günbəzli hamam" deyilən yerdə olub) gediblər. Xan onlara indiki Qırmızı Qəsəbənin yuxarı hissəsində yer verib. Yəhudiləri gecə talanları və qəfil hücumlar-

dan qorumaq üçün 1765-ci ildə Fətəli xan onları bu gün yaşadıkları əraziyə köçürüb.

TARİXİ VƏ ORİJİNAL ÇƏSNİLƏR ƏSASINDA TOXUNAN XALÇALAR DÜNYA MUZEYLƏRİNDƏ

Azərbaycanın şimal-şərqində yerləşən Quba xalça mərkəzi üç hissəyə-dağlıq, dağətəyi və ovalıq hissələrə bölünür. Dağlıq hissəyə – Qonaqkənd, Xaşi, Cimi, Afurca, Yerfi, Buduq, Qırız, Cek, Salmasöyüd kəndlərində mərkəzləşmiş məntəqələri aid etmək olar. Dağətəyi hissədə xalça istehsalı – Əmirxanlı, Əlixanlı, Xəlfələr, Piremsan, Bilici, Şahnəzərli, Pirəbədil, Zeyvə, Zöhrəmi, Sumaqobaq, Xırdagül-çiçi, Sırt-çiçi, Dərəçiçi məktəbləri, Ovalıq hissədə isə Şabran aran zonasında Çay Qaraqaşlı, Hacı Qaraqaşlı, Süsənli, Qaraqaşlı, Dəvəçi, Mollakamalı və s. kəndlərdə mərkəzləşib. Bu məktəbə həmçinin də Dərbənd ərazisində toxunan xalçalar da daxildir. Quba xalçalarının bəzəyini həndəsi naxışlardan ibarət ornamentlərin stilizə edilmiş nəbatı, bəzən isə heyvan motivləri təşkil edir. Bu məktəbin xalçalarında medalyonlu çəşni üslubu da geniş yayılmışdır. Quba xalçalarının ən parlaq kompozisiyaları "Qədim-Minare", "Qımıl", "Alpan", "Qollu-çiçi", "Pirəbədil", "Hacıqayıb", "Qırız", "Cek" və s.-dir. Bu zonada toxunan "Çiçi", "Qımıl",

"Cimi" kimi xalçaları dünyanın bir sıra muzeylərinin və şəxsi kolleksiyalarının bəzəyidir. Bildiyimiz kimi, bu gün "Azərxaçça" ASC-nin Quba filialı fəaliyyət göstərir. Burada 150 toxucu və 12 inzibati-təsərrüfat işçisi çalışır. Burada 43 dəzgahda əsasən Quba, Qusar, Xaçmaz, Siyəzən, Şabran rayonlarının kəndlərində hazırlanmış tarixi və orijinal çəşnilər əsasında xalçaların toxunmasına

üstünlük verilir. Bu çəşnilər dünya muzeylərində, şəxsi kolleksiyalarda mühafizə olunan, həmçinin respublikanın ayrı-ayrı bölgələrindən toplanılan qədim xalçalar əsasında "Azərxaçça"-nın rəssamları tərəfindən hazırlanıb. Emalatxana zəruri xammal və ləvazimatlara - müxtəlif rəngli yun iplərlə, həvə, qayçı, bıçaq kimi alətlərlə təmin edilib.

NİZAMİNİN ŞƏRƏFINƏ SALINAN PARK

Deyilənə görə, Nizaminin şərəfinə adlandırılan Nizami parkını 1946-cı ildə alman əsirləri salıb. Parkın ərazisi yaşıllığa bürünüb, ağacların kölgəsində fəvvarələr

şirildayır. Parkda Azərbaycanın dahi şairi Nizami Gəncəvinin abidəsi ucaldılıb. Abidənin ətrafında xiyaban boyu Nizaminin əsərlərindən səhnələri əks etdirən baryeflər qoyulub. Nizami adına parkda hamının diqqətini cəlb edən tikili Quba Şahmat Məktəbinin binasıdır. Beş il əvvəl inşa olunmuş binada şahmatçıların hazırlanması üçün hər cür şərait yaradılıb, yarış zalında eyni vaxtda 350-dək şahmatçı mübarizə apara bilər. Parkda turistləri tez-tez görmək olar. Xiyabandan pilləkənlə Qudyalçay üzərindəki qədim Tağlı körpüyə enmək mümkündür. Pillekən boyu qızıl suyuna çəkilmiş müxtəlif heykəllər qoyulub. Bu piyada körpüsü xiyabanı dağ yəhudilərinin yaşadığı Qırmızı Qəsəbə ilə birləşdirir.

kütləvi insan qalıqları tapılmışdır. Ərazidə aşkar olunan quyu və arxlardan 2 mindən artıq insan kəllə və sümükləri üzə çıxmış, burada topla məzarlıq aşkar edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamı ilə 2009-cu ildə həmin

ərazidə Soyqırımı Memorial Kompleksinin yaradılması qərara alınmışdır. Soyqırımı Memorial Kompleksi Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə inşa olunmuş və 2013-cü ilin sentyabr ayında Quba şəhərində "Quba Soyqırımı Memorial Kompleksi"-nin rəsmi açılışı olmuşdur. Ermənilərin Azərbaycan torpaqlarında törətdiyi soyqırım faciələrini əcnəbi qonaqlar və ölkəmizə səfər edən xarici turistlərə də tanımaqdır. Quba Soyqırımı Memorial Kompleksi bu istiqamətlərdə müxtəlif platformalardan istifadə edərək öz tanıtım və təbliğatını aparır. Kompleks ölkə daxilində fəaliyyət göstərən mədəniyyət müəssisilərlə, muzeylərlə və tarix-mədəniyyət qoruqları ilə əməkdaşlıq edir, xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən Memorial Muzeylərlə ikitərəfli əlaqələr qurmağa çalışır.

Belə bir mənzərəsi, tarixi ilə seçilən Qubanı seyr etməmək, oranın görməli yerlərindən maraqlı məlumatlar toplamaq mümkün deyildi. İnsanı təbiət yaratdığından öz sərvətlərini də ondan əsirgəməmişdir. Hər bir iqlim qurşağının təbii gözəlliyini sadalamaq insana nə qədər xoşdursa, Azərbaycan məkanlarında olub, onun görməli yerlərinin ab-havasını duymaqda o qədər xoşdur. Təbiəti Tanrı sanki sənət əsəri yaradıb hər lövhəsində rəngarənglik var. Bu gözəlliyi duymaq, görmək üçün Qubaya gələn turistlərin sayı ilbəil artır. Bizlər isə təbiətin bizə bəxş etdiyi bu gözəlliyi qorumalı, onu gələcək nəsillərə ötürməliyik.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI